

KOCAELİ MAHALLE HALKI AFETLERE HAZIRLIK EĞİTİMİ PROJESİ

DISASTER TRAINING PROJECT OF KOCAELI NEIGHBORHOOD

Serpil Gerdan

Kocaeli Üniversitesi, İzmit MYO, sgerdan@kocaeli.edu.tr

Esmâ Buluş Kırıkkaya

Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, bulus@kocaeli.edu.tr

Ahmet Özdemir

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, ahmet.ozdemir@kocaeli.bel.tr

Özet

Afetlere hazırlıkta başarılı olabilmek için ilgili tüm paydaşların ve toplumun içinde bulunduğu bir modelin geliştirilmesi şarttır. Afetlere hazırlık toplumun tüm kurum ve kuruluşları ile imkan ve kaynaklarının bu ortak amaç doğrultusunda kullanımını gerektirmektedir. Buradan hareketle Kocaeli’nde bireylerin afetler karşısında direncini arttıracak, farkındalıklarına katkı sunacak, bir proje başlatılmıştır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Üniversitesi ve Kocaeli AFAD İl Müdürlüğü’nün işbirliği ile başlayan “Kocaeli Mahalle Halkı Afetlere Hazırlık Eğitimi Projesi” ile afetlere hazırlık ve zarar azaltma eğitimleri gerçekleştirilmektedir.

Belirli periyotlarda 2 gün süren eğitimlerde hedef kitle mahalle muhtarları, imamlar, öğretmenler ve kanaat önderlerinden oluşan gönüllülerdir. Eğitimler Afetler karşısında dirençli bir toplum olmak, Temel Afet Bilinci, Yangın, İlk Yardım, KBRN, Hafif Arama Kurtarma ve Psikolojik İlk Yardım Hazırlık ve Zarar Azaltma, Gözlemsel Mahalle Tehlike Analizi ve Yapısal Olmayan Risklerin Azaltılması konularını kapsamaktadır. Şu ana kadar 4 farklı ilçe, 15 mahallede toplam 654 gönüllüye ulaşılmış ve eğitim kazanımları değerlendirilmiştir. 2018 yılında Kocaeli ilinin yoğun sanayi ve nüfusu ile öne plana çıkan 2 ilçesinden yapılacak eğitimler ile proje tamamlanmış olacaktır.

Anahtar kelimeler: Afet eğitimi, risk azaltma, zarar azaltma, afet direnci

Abstract

It is essential to develop a model in which all stakeholders and the communities are involved in order to be successful preparing for a disaster. Preparations for disasters require the use of all resources with all institutions and organizations in line with this common goal. The project was initiated, in 2016, in Kocaeli that would contribute to the awareness of individuals, increase their resistance to disasters. At this project called “Disaster Training Project of Kocaeli Neighbordhood” started with cooperation of Kocaeli Metropolitan Municipality, Kocaeli University and Disaster and Emergency Directorate of Kocaeli Provincial, preparation and mitigation trainings were realized.

During 2 days of training, the target group is volunteers consisting of neighborhood headmen, clergy, teachers and leaders of opinions. This program includes Disaster Resilience, Basic Disaster Awareness, Fire intervention, First Aid, CBRN, Psychological Support in Disaster, Preparation and Mitigation, Observational Neighborhood Hazard Analysis and Non-Structural Risk Mitigation. 654 volunteers have been reached in 4 different districts and 15 neighborhood, and educational achievements have been evaluated. In 2018, the project is planned to be completed with last 2 training in 2 district which the intensive industry and population of Kocaeli province.

Key words: Disaster education, risk reduction, mitigation, disaster resilience

GİRİŞ

Birçok farklı tanımı olmakla birlikte afetler en yaygın “İnsanlar için can kayıplarına, fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olan, normal yaşamı durdurarak veya kesintiye uğratarak toplumları etkileyen ve yerel imkânlar ile baş edilemeyen her türlü doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olaylar” olarak ifade edilmektedir (T.U.N, 1992). Kentleşme ve sanayinin artışı ile yerleşim alanları yoğun nüfusa ulaşmakta ve doğal, teknolojik ya da insan kaynaklı tehlikeler, insan hayatı, mal-mülk ve çevre açısından büyük zararlara yol açmaktadır. Tehlikelerin hazırlıksız bir toplum ve toplulukla birleşmesiyle çoğu zamanda afet sonucunu doğuracak hasar ve kayıplar meydana gelmektedir. Bu noktada ortaya çıkan ‘Afet Yönetimi’ kavramı her türlü tehlikeye karşı hazırlıklı olma, zarar azaltma, müdahale etme ve iyileştirme amacıyla mevcut kaynakları organize eden analiz, planlama, karar alma ve değerlendirme faaliyetlerini kapsayan süreçlerin bütünü olarak ifade edilebilir (Kadioğlu, 2008).

Can ve mal kayıplarına neden olmakla birlikte sosyo-ekonomik düzen ve etkinliklere, doğal ve kültürel kaynaklara zarar verme potansiyeli olan her olguya tehlike denir. Risk ise bir tehlikenin bölgenin sakinleri, özellikleri, etkinlikleri, özgün tesisleri, doğal ve kültürel kaynakları üzerine olan tahmini kötü etkisidir (Kadıoğlu, 2008). “Risk = Tehlikenin gerçekleşme olasılığı x Hasargörebilirlik” şeklinde ifade edilen risk kavramı için anahtar unsurlar tehlike ve hasar görebilirliktir (Peduzzi, 2000). Özellikle deprem gibi doğadan kaynaklanan tehlikelerin gerçekleşmesinin önlenememesi riski azaltmanın tek yolunun hasar görebilirlik seviyesini en aza indirmek olduğunu göstermektedir. Riskin büyüklüğü hasar görebilirliğin seviyesi ile ilişkilidir; can kayıpları, yaralanmalar ve maddi kayıpların artmasına sebep olabilir. Afet yönetimi hazırlık, zarar azaltma, müdahale ve iyileştirme aşamalarından oluşur. Bu aşamalardan ilk ikisi risk yönetimi, son ikisi ise kriz yönetimi faaliyetlerini kapsamaktadır. Zarar azaltma aşamasında gerçekleştirilen önlemler ve yapılan hazırlıklar ile afet sonrası ortaya çıkacak hasarın büyüklüğü çoğu zaman azaltılabilir. Zarar azaltma uzun vadede insanlar, mal ve mülkler üzerinde afetlerin oluşturacağı zararları önlemek veya azaltmak için alınan her türlü faaliyeti içermektedir (Tezer, 2005).

Zarar azaltma çalışmaları kurumların, kuruluşların ve bireylerin birbirlerinden bağımsız olarak gerçekleştirdiği uygulamalarla kısıtlı olarak gerçekleştirilmekte ve çoğu zaman da başarıya ulaşamamaktadır. Oysa çalışmaların tüm sektörlerin (birey, toplum, yerel yönetimler ve idareler, özel ve kamu sektörleri vb) katılımıyla gerçekleştirilmesini sağlamak ve afetleri bir bütün halinde değerlendirmek gerekir (Sözen ve Piroğlu, 1999). Zarar azaltmada başarı için toplumsal bir güç birliği kaçınılmazdır. Bu güç birliği yaklaşımı afetleri yönetmek yaklaşımında “Resilience” kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Resilience bazı kaynaklarda esneklik, bazı kaynaklarda dirençlilik olarak ifade edilmekle birlikte son yıllarda yapılan yayınlarda dirençlilik olarak yerini almıştır. UNISDR 2009, tanımlamasına göre; afetlerde dirençlilik; bir tehlikeye maruz kalmış bir sistemin ya da toplumun, temel yapılarının korunması ve yenilenmesi de dahil olmak üzere, tehlikenin etkilerini zamanında ve etkili bir şekilde soğurma, eski hale dönüş ve iyileşme kabiliyetidir. Afetlerde dirençlilik bireysel ve çevresel faktörlerle yakından ilişkilidir. Afetler karşısında bu etkiyi soğurabilme yeteneği dirençle alakalıdır ve soğurma kapasitesi aşılsa, etkilenme düzeyi bu dirençliliğe göre yüksek veya düşük olacaktır. Hazırlık ve zarar azaltma süreçlerinin varlığı, yokluğu ya da etkinliği dirençliliği etkileyecektir (UNISDR 2009; Varol & Kırıkkaya, 2017).

17 Ağustos 1999 Marmara depreminde yaşanan acı tecrübeler ve afet yönetimi alanındaki uluslararası gelişmelerle birlikte dünyada olduğu gibi ülkemizde de geleneksel yara sarma modeli olan kriz yönetiminden risk yönetimine geçiş çalışmaları hız kazanmıştır. İstanbul Büyükşehir

Belediyesinin 2014 yılında hazırlamış olduğu Afet Odaklı Sosyal Hasar Görebilirlik Analizine İlişkin Veri Toplama Amaçlı Anket Sonuç Raporunda halkın ‘beklenen büyük depreme karşı yerel yönetimlerin depreme hazırlık faaliyetlerini %29,3 oranında ‘Kesinlikle Yeterli Görmedikleri’, %21,6 ‘Yeterli Görmedikleri’ ve %10,4 oranında ise ‘Emin olmadıkları’ görülmektedir (İBB Rapor, 2014). Bu tür çalışmalara ait sonuçlar halkın yerel yönetimler ve ilgili diğer kurumlardan afetlere yönelik eğitimler konusunda beklentilerinin karşılanamadığını göstermektedir.

Eğitim, doğal felaketlerin sebep olduğu afetleri azaltmada ve insan güvenliğini sağlamada anahtar bir rol oynar. Felakete karşı nasıl karşı konulabileceğini bilen çocuk ve yetişkinler; halkını zamanında uyarmayı öğrenmiş toplum liderleri ve doğal felaketler için kendilerini nasıl hazırlayacaklarını öğrenmiş tüm sosyal tabakalar, daha iyi hazırlık stratejileri ve felaketlerin tehlikeleri hakkındaki bilgileri yaymak için katkıda bulunurlar (Shaw ve diğ., 2009).

Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) 2004 Türkiye’de Doğal Afetler Konulu Ülke Strateji Raporu’nda, Türkiye’nin afet yönetim sistemi geliştirememesindeki temel sorunun eğitim eksikliğinden kaynaklandığını belirtilmiş ve doğal afet zararlarının azaltılmasına yönelik bir işbirliği ve yardım programının öncelikle her kademedeki eğitim alanlarına yöneltilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Bu çalışmaya konu projede, afetler karşısında dirençliliği arttırmak, zarar azaltma kültürünün oluşturulmasını sağlamak ve afete hazır topluluklar oluşturmak amacıyla Kocaeli Büyükşehir Belediyesi girişimi ile Kocaeli Üniversitesi ve Kocaeli AFAD İl Müdürlüğü işbirliği ile 15 Ekim 2016 tarihinde imzalanan bir protokolle 2018 yılı sonuna kadar tamamlanması planlanan Kocaeli’nde 6 ayrı ilçede belirlenen mahallelerde afetlere hazırlık ve zarar azaltma eğitimlerini gerçekleştirilmektedir.

YÖNTEM

Bir sistemde ve bir toplumda yapı ne kadar basitse, örneğin nüfus az, bireyler eğitilmiş, farkındalık yüksek ve hazırlıklı ise yani kırılganlıklar az ve direnç yüksekse, o sistemin ve toplumun afetlerle ve acil durumlarla başa çıkabilme kapasitesi o oranda yüksektir. Toplumun afet ve acil durumlarla baş edebilme kapasitesinin artırılması ise ilgili kurumlar tarafından verilecek eğitimlerle mümkün olabilir. Bilgi ve farkındalık artırılmasına yönelik eğitim ve diğer tüm faaliyetler yerel yönetimler başta olmak üzere afetlerden sorumlu kurumların ve üniversitelerin de katılımıyla zarar azaltma ve hazırlık çalışmaları başta olmak üzere, dirençlilik ve acil durumlara müdahale becerilerinin geliştirilmesini sağlayacak eğitim içerikleri ile desteklenmelidir. Bu yaklaşımdan hareketle Kocaeli’nde bireylerin afetler karşısında direncini arttıracak farkındalıklarına katkı sunacak, bir proje başlatılmıştır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi

yürütücülüğünde Kocaeli Üniversitesi ve Kocaeli AFAD İl Müdürlüğü'nün katılımı ile başlatılan proje 2016-2018 yılları arasında gerçekleştirilen/devam eden bir eğitim projesidir. Proje 15 Ekim 2016 tarihinde imzalanan bir protokolle başlamış olup Kocaeli'nde 6 ayrı ilçede belirlenen mahallelerde afetlere hazırlık ve zarar azaltma eğitimlerinin 4 tanesi tamamlanmıştır. Projenin başlangıcından itibaren Mart, Mayıs, Ekim ve Aralık 2017 dönemlerinde 4 farklı ilçe, 15 mahallede toplam 564 gönüllüye ulaşılarak 2017 yılı eğitim faaliyeti tamamlanmıştır. Proje 2018 yılı Şubat ayında 1 mahallede tamamlanan eğitim sonrası Kocaeli ilinin yoğun sanayi ve nüfusu ile ön plana çıkan 2 ilçesinde yapılacak eğitimler ile tamamlanmış olacaktır. Şu ana kadar ulaşılan gönüllü katılımcı/mahalle sakini sayısı 654 tür.

Belirli periyotlarda gerçekleştirilen ve 2 gün süren eğitimlerde hedef kitle mahalle muhtarları, imamlar, öğretmenler ve kanaat önderlerinden oluşan gönüllülerdir. Afet sonrası ve sonrası için Afetler karşısında dirençli bir toplum olmak, Temel Afet Bilinci, Yangın, İlk Yardım, KBRN, Hafif Arama Kurtarma ve Psikolojik İlk Yardım eğitimleri, afet öncesi için ise Hazırlık ve Zarar Azaltma, Gözlemsel Mahalle Tehlike Analizi ve Yapısal Olmayan Risklerin Azaltılması eğitimleri verilmektedir. Proje kapsamında hazırlanan Güvenli Yaşam Odası ile toplumda depreme karşı yapısal olmayan risklerin azaltılması konusunda farkındalık oluşturulması da ayrıca hedeflenen zarar azaltma faaliyetlerinden biridir. Verilen eğitimler, eğitim süreleri ve bu eğitimlere ait içeriklerin hazırlanması ve eğitimlerin gerçekleştirilmesinden sorumlu kurumlar Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Eğitim içerikleri ve süreleri

Eğitim Adı	Süre	Kurum
Afetler Karşısında Dirençli Toplum Olmak	45 dk	Kocaeli Üniversitesi
Afet Bilinci	70 dk	Kocaeli AFAD İl Müdürlüğü
KBRN ve Hafif Arama Kurtarma	50 dk	Kocaeli AFAD İl Müdürlüğü
Afetlerde Psikolojik İlk Yardım	50 dk	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi
İlk Yardım	60 dk	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi
Yangın	60 dk	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi
Zarar Azaltma Eğitimi	60 dk	Kocaeli Üniversitesi
Gözlemsel Mahalle Tehlike Analizi Teorik ve Saha uygulaması	150 dk	Kocaeli Üniversitesi
Yapısal Olmayan Risklerin Azaltılması- Güvenli Yaşam Odası	60 dk	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi

Eğitimin başlangıcında Kocaeli Üniversitesi Öğretim Üyeleri tarafından katılımcıların afetlerle ilgili bilgi ve farkındalık seviyelerini belirlemek amacıyla hazırlanmış olan bir "Ön Test" uygulaması yapılmaktadır. Anket katılımcılara ait demografik faktörler ile 23 adet 5'li Likert tipi

maddeden oluşmaktadır. Aynı anket uygulaması eğitimin 2. günü sonrasında katılımcılara “Son Test” olarak tekrar uygulanmakta ve eğitimin kazanımı değerlendirilmektedir. Her eğitim sonrası anketlerin analizi ile elde edilen sonuçlar doğrultusunda eğitim içerikleri güncellenmektedir.

Eğitim İçerikleri

Afetler Karşısında Dirençli Toplum Olmak: Dirençlilik ve kırılganlık kavramları, Çekirdek, İçsel ve Dışsal Direnç, Afet yönetiminde dirençlilik, dirençli toplum olma ve Türkiye’de afete dirençli toplum oluşturma.

Afet Bilinci: Afetlerle ilgili temel kavramlar, ülkemizdeki afet türleri, afetlerde doğru davranış biçimleri, bireysel toplumsal afet planlaması.

KBRN ve Hafif Arama Kurtarma: KBRN riskleri, KBRN tehditlerini algılama ve doğru davranış biçimleri, uyarı ve ikaz işaretleri ile sesleri, hafif arama kurtarma bileşenleri ve gönüllülüğün afet müdahalesinde önemi.

Afetlerde Psikolojik İlyardım: Psikolojik yardım yöntemleri, afetlerde şok etkisini uygun ve doğru müdahale ve psikolojik destek süreci.

İlkyardım: İlkyardım nedir?, küçük ve orta ölçekli yaralanmalar ve ilkyardım teknikleri.

Yangın: Yangın, yanma nedir? Yangın güvenlik önlemleri ve yangın söndürücüler ve kullanımı

Zarar Azaltma: Zarar azaltma kavramı, afet yönetimindeki yeri ve önemi. Bireysel ve kurumsal zarar azaltma faaliyetleri.

Gözlemsel Mahalle Tehlike Analizi (GMTA) Teorik: Afet yönetimine ait temel kavramların gözden geçirilmesi, yaşam alanlarındaki kentsel altyapı, bina çevresi ve bina cephesine ait tehlikelerin neler olduğu ve bu tehlikelerin nasıl belirleneceğine ait bilgiler, Saha uygulamasında kullanılacak GMTA formunun anlatılması.

Gözlemsel Mahalle Tehlike Analizi Saha Uygulaması: Katılımcılar eğitmen tarafından hazırlanan ve teorik eğitim ile nasıl kullanılacağı hakkında bilgilendirildikleri GMTA Formu (kontrol listesi) ile eğitmen ve yardımcılarının gözetiminde eğitimin yapıldığı bölgede belirlenen bir mahallede saha uygulamasına çıkmakta ve kendi yaşadıkları bölgede mevcut tehlike ve riskleri belirlemektedirler. Uygulama sonrası elde edilen veriler eğitimin son aşamasında değerlendirilerek görüş ve öneriler sunulmaktadır.

Yapısal Olmayan Risklerin Azaltılması- Güvenli Yaşam Odası: Bu projenin çıktısı olarak ortaya çıkan Güvenli Yaşam Odası uygulaması ile toplumda yapısal olmayan risklerin azaltılması ile ilgili bilinç oluşturulması hedeflenmektedir. Proje kapsamında üretilen Güvenli Yaşam Odası 6 m boyunda, 2.40 m eninde ve 2.40 m yüksekliğinde bir konteyner oda görünümü verilerek

tasarlanmıştır. Vinç yardımıyla taşınır proje kapsamında Kocaeli'nin tüm mahallelerinde uygulama yapılarak tüm şehir halkına ulaşılması planlanmıştır. Dış cephesi yapısal olmayan risklerle ilgili genel bilgiler ve sabitleme yöntemlerine ait görsellerle giydirilmiş olup, içerisinde bulunan plazma televizyon aracılığıyla da sabitleme teknikleri ile ilgili video görselleriyle desteklenmiştir. Ayrıca oda içerisinde plazma TV, mutfak dolapları, kitaplık, şifonyer, cam sehpa, koltuklar, ecza dolabı, yangın tüpü, avizeler gibi evsel eşyaların doğru sabitlenmiş ve sabitlenmemiş örnekleri yer almaktadır.

Eğitimlerden bazılarında ait görseller Şekil 1'de, Güvenli Yaşam Odası konteynırını ise Şekil 2'de gösterilmektedir.

Şekil 1. Eğitimlere ait görseller

Şekil 2. Güvenli Yaşam Odası

SONUÇ

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Üniversitesi ve AFAD Kocaeli İl Müdürlüğünün 2016

yılı sonlarında ortaklaşa başlattığı “Kocaeli Mahalle Halkı Afetlere Hazırlık Eğitimi Projesi” kapsamında şu ana kadar toplam 655 afet gönüllüsüne ulaşılmıştır. Eğitimler sonrası yapılan değerlendirmelerle projenin katılımcılar tarafından beğenildiğini görmek bu çalışmanın en büyük çıktısı olmakla birlikte projenin amacına ulaştığını göstermesi açısından da oldukça sevindiricidir. Proje kapsamında elde edilen geri bildirimler halkın afetlerle mücadele çalışmalarına katılım konusunda oldukça duyarlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca eğitimler süresince gönüllülerden oluşan katılımcıların kendi çevrelerindeki tehlike ve risklerin farkında oldukları ve alınacak önlemlerin bir parçası olmaya gönüllü oldukları açıkça görülmüştür. Bu durum halka söz söyleme fırsatının verildiği uygulamaların tek taraflı eğitimlerden daha fazla ilgi çektiğini ve daha faydalı olduğunu açıkça göstermektedir. Bu projeyi diğer eğitim projelerinden ayıran en büyük özellik Gözlemsel Mahalle Tehlike Analizi halkı ve idarecileri bir saha uygulamasında buluşturarak çözüm ve sorumluluklar konusunda ortak karar almalarını sağlayacak bir ortamın oluşturulmuş olması ve Güvenli Yaşam Odası ile de yapısal olmayan risklerin azaltılmasına yönelik çok yönlü bir uygulamanın mevcut olmasıdır.

Referanslar

- İBB Rapor, 2014. *Afet Odaklı Sosyal Hasar Görebilirlik Analizine İlişkin Veri Toplama Amaçlı Anket Sonuç Raporu* http://ibb.gov.tr/tr-TR/SubSites/DepremSite/Documents/SOHAG_RAPOR_Bask%C4%B1.pdf
- JICA, 2004. *Türkiye'de Doğal Afetler Konulu Ülke Strateji Raporu*, JICA Türkiye Ofisi, Ankara,
- Kadıoğlu, M. 2008. Modern, Bütünleşik Afet Yönetiminin Temel İlkeleri, Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri. 2. Ankara: JICA Türkiye Ofisi Yayınları.
- Peduzzi, P., 2000. *Insight on Common/Key Indicators for Global Vulnerability Mapping*, Summary of presentation made at Expert Meeting on Vulnerability and Risk Analysis and Indexing. Geneva, UNEP.
- S. Sozen ve F. Piroglu, Çeviri: 1999. *Acil Durum Yöneticileri için Zarar Azaltma Yöntemleri, İTÜ Afet Yönetim Merkezi Yayınları.*
- Shaw, R., Takeuchi, Y. and Rouhban, B. 2009. Education, capacity building and public awareness for disaster reduction, Editors: Sassa K., Canuti P., *Landslide Disaster Risk Reduction*, Springer, Berlin Heidelberg, 499-516
- Tezer, A. (2005). *Acil Durum Planlaması İlkeleri*. İstanbul: - İTÜ Afet Yönetim Merkezi, ITUPress, ISBN: 975-561-204-1.
- T.U.N. (The United Nations), 1992. Department of Humanitarian Affairs.

UNISDR (United Nations International Strategy for Disaster Reduction), 2009. Terminology. Geneva: UNISDR.

Varol, N. ve Buluş Kırıkkaya, E., 2017. Afetler Karşısında Toplum Dirençliliği, *Journal of Resilience* 1(1), (1-9)